

Yapay Zekâ Ürünleri ve Fikri Mülkiyet Hukuku

İlknur BEKEN, 7 Nisan 2022

<https://www.hukukvebilisimdergisi.com/yapay-Zekâ-urunleri-ve-fikri-mulkiyet-hukuku/>

“Üç büyük olay söz konusudur tarihte. Bunlardan ilki, evrenin yaratılışıdır. İkincisi, hayatın vuku bulmasıdır. Bunlarla eşit öneme sahip olan üçüncü şey ise yapay Zekâ ‘nın ortaya çıkmasıdır”[FRANCHİ/ GÜZELDERE, s. 1.]

İnsan üretimi olan hukukun, artık salt insan aklıyla açıklanmaya çalışılan zamanın geride kalmasıyla, gelişen teknolojinin getirisi olan, yapay Zekâ sürecine uyum sağlaması gerekmektedir. Bu süreç içinde her gün yeni bir aşama ile karşılaşırken, bu robotların ve yapay Zekâların kişilikleri ve hem insanlarla hem de birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyecek olan hukuk sistemleri ülkelerin kendi etik sınırları içinde gelişmektedir. Bu gelişimler kendini, artık üretim ve icat yapan yapay Zekâların fikri mülkiyet hukuku açısından korunmalarında ve tanımlanmalarında da kendini göstermektedir. Bu yazımda da yapay Zekâ üretimi olan şeylerin fikri mülkiyet hukuku kapsamında değerlendirilmesi ele alınacaktır.

Yapay Zekâ ve Yapay Zekâ Hukuku

John McCarthy yapay Zekâyı özetle “insanların doğal olarak sahip oldukları zekâ ile çözdükleri problemleri çözme becerisine sahip makineler” olarak tanımlamaktadır. Yapay Zekâ teknolojik aletlerde ya da robotlarda yüklenmiş bir program olarak bulunabilir ancak her yapay Zekânın cisim bulmuş hali robot değildir.[Dr. Öğretim Üyesi Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi “Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi”, syf 588 ve 592, (2011), Erişim Tarihi Aralık 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495005>] İnsan, insana özgü olan anlama, kavrama, öğrenme, algılama, eyleme dökme gibi yetenekleri yapay Zekâyâ da vererek bir nevi kendinden üstün Zekâyâ sahip bir şey yaratarak yapay zekâ ile arasındaki farkı kapatmaktadır.[ALAIN/ KNİGHT, s. 3] Dolayısıyla yapay Zekâ kavramında önemli olan husus insan Zekâsıyla benzerlik göstermesi ve işlevini yerine getirirken de Zekâyâ ilişkin unsurları kullanmasıdır.

Yapay Zekâyâ yukarıdaki özellikler ve tanım yüklenmesiyle birlikte ceza hukuku, medeni hukuk, fikri mülkiyet hukuku, borçlar hukuku gibi birçok hukuk alanıyla

ilişkilendiğini görürüz. Yapay Zekânın sebep olduğu bir zarardan dolayı kimin, nasıl bu zararı karşılayacağı, yapay Zekânın, özellikle artık insandan farkı olmayan gelişen teknolojiyle duygusal Zekâyâ dahi sahip olan robotların, hukuki kişiliği, yapay Zekâ tarafından üretilen şeylerin korunması gibi birçok hukuki sorun gündeme gelmektedir. Söz konusu bu sorunlar zamanla bir “yapay zekâ hukukunun” gelişmesine öncülük etmiştir, etmektedir.

Fikri Mülkiyet Hukukunda Eser ve Eser Sahibi

Fikri haklar genel olarak hukuk düzenince ürün sahibine fikrî ürün üzerinde tanınan hak ve yetkililerdir.[Tekinalp, s. 7-8; Ateş, Eser, s. 7; Kılıçoğlu, s. 17] Eser sahibinin düşünce dünyasının ürünü olan şeyin korunabilmesi için duygu organlarımızla, eserin ait olduğu kategorinin özellikleriyle birlikte algılanabilir olması gerekmektedir.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m.1, eser kavramının tanımını yaparak sınırlarını belirlemiştir. İlgili madde uyarınca bir şeyin eser olarak korunabilmesi için hem sahibinin hususiyetini taşıması hem de kanunen belirtilen kategorilerden birine dahil edilebilir olması gerekmektedir. Zira Yargıtay da kanunen belirtilen kategorilerden birine dahil edilebilir olmasını (objektif koşul) ve sahibinin hususiyetinin yani yaratıcılığının ve özgünlüğünün (sübjektif koşul) olmasını aramaktadır.[YARGITAY HGK, E.2003/4-260, K.2003/271. (www.kazanci.com (erişim: 12.12.2020)).]

Kanunun belirlediği kategoriler belirli sayıdadır. Bu kategoriler;

- İlim ve edebiyat eserleri,
- Müzik eserleri,
- Güzel sanat eserleri,
- Sinema eserleri,
- İşlenme ve derlenmeler ve
- Alenileşmiş ve yayımlanmış eserlerdir.

Diğer bir koşul olan “eser sahibinin hususiyeti” ise aslında insan ruhu sayesinde esere verilen yaratıcılık, özgünlük anlaşılmalıdır. Bunun içinde öğretilerde üç kriter öngörülmüştür. Bu kriterler; eser sahibinin çalışmasını yürütürken serbestçe biçimlendirme alanının olması, eserde genelin üzerinde bir özelliğin var olması ve eserde amaca uygun olanın üstünde bir niteliğinin bulunmasıdır.

[SULUK/KARASU/NAL, s.45.] Dolayısıyla eser FSEK kapsamında eser sahipliği sıfatı yalnızca gerçek kişilere özgü olabilmektedir. Tüzel kişiler yaratıcı ve kendine özgü bir fikri çalışma içinde olamayacağı için eser sahipliği sıfatına ve eserin manevi haklarına haiz olamazlar ancak eserin mali haklarına sahip olabilirler.

Fikri Mülkiyet Hukukunda Yapay Zekâ

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun birinci maddesinde eserin, sahibinin hususiyetinin taşınması ve maddede sayılan kategorilerden birisine girme gerekliliğinden anlaşılabileceği üzere yapay Zekânın eser üzerindeki hak sahipliğine izin verilmemektedir. Ancak söz konusu hususa Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği'nin (AIPPI) Türkiye'nin de dahil olduğu 30 ülkenin katılımı sonucu oluşturduğu önergede bir esneklik getirilmiştir. Buna göre yapay Zekânın meydana getirdiği eserlerin oluşum sürecinde insan müdahalesi varsa sahibinin hususiyetini taşıma yani gerçek kişi tarafından meydana getirilme kriteri gerçekleşmiş olur.

İnsan müdahalesi olsun ya da olmasın, yapay Zekânın geliştirdiği buluşların sahibi kim olacaktır? Bu sorun için uygulamada ya SMK uyarınca buluşçuya ilişkin düzenlemeler ya da telif hukuku uyarınca patentlenebilirlik kuralları uygulanarak çözüm aranmaktadır. SMK uyarınca buluşu yapan buluş başvurusunda bulunabilir. Patent isteme hakkı ise buluşu yapana veya onun haleflerine aittir ancak bu hakkın başkalarına devri mümkündür. Kanunun düzenlenmesi aşamasında yapay Zekânın bir şey üreteceği söz konusu olmadığı için madde hükümlerindeki ifadelerden de anlaşılabileceği üzere hem buluş hem de patent hakkı için bir "gerçek kişi" olgusu aranmaktadır. Ancak günümüzde yapay Zekâlar buluş yapabilmekte ve bu şey üzerinde kimin hak sahibi olacağı ise artık yargı organlarına konu olmaktadır. Örneğin 2019 yılında Çin Pekin Telif Hakları Mahkemesi, yapay zekâ tarafından üretilen bir eserin, telif hakkı sahibinin kim olacağı ile ilgili bir uyuşmazlıkla karşı karşıya gelmiştir ve mahkeme yapay zekâ tarafından üretilen bir eserin telif hakkına konu olamayacağı için ne yapay zekâ yaratıcısının ne de kullanıcısının haktan yararlanamayacağına karar vermiştir. Mahkeme her ne kadar telif hakkından yararlanılmasını uygun görmemiş olsa da bir tür korumanın sağlanması gerektiğini belirtmiştir ancak içtihatlar yeterli olmadığı için söz konusu korumanın nasıl bir koruma olacağına açıklık getirememiştir. [Kan He, Feilin v. Baidu: Beijing Internet Court tackles protection of AI/software-generated work and holds that copyright only vests in works by human authors, the IPKat Blog, 2019.] Diğer yandan öğretide, patent alınması için gerekli tüm

şartların sağlanması halinde bir yapay zekâ üretimi olan şeyin patentlenebilir olması görüşü yaygın şekilde kabul edilmektedir.

Yapay Zekâ ürünü olan şeyler Birleşik Devletler Telif Hakları Kanunu uyarınca çalışmanın yaratıcısı, “kullanıcı” olarak kabul edilmektedir. Bu durum her ne kadar telif hakkı korunmasını öngörmese de belli bir korumaya ve hukuki tanımaya olanak sağlamaktadır. İngiltere’de de Yüksek Mahkeme Marka Davalarında (Trade Mark Cases) bir ürünün telif hakkı korumasından faydalanabilmesi için sadece insan beyninin fikri çalışmasının sonucu olması gerektiğine karar verilmiştir. [Trademark Cases, 100 U.S. 82(1879). (BRIDY, s.5 vd.)]

Yapay zekâ üretimi olan şeylerde patent sahibini kim olacağı taraflar arasında yapılacak olan lisans sözleşmesi, satış sözleşmesi gibi bir sözleşmeyle koşullar belirtilerek belirlenebilir ya da her teknolojik gelişme gibi yapay zekâ da tüm insanlığın hayatına etki ettiği için yapay Zekâ buluşları da kamuya ait kabul edilerek herkes tarafından ulaşılabilir hale getirilebilir. Böylece bilimsel ve kültürel gelişmeye de katkı sağlanmış olur.

Sonuç

Yapay Zekânın gelişim süreci, modelin belirlenmesi, veri setlerinin oluşması vs, göz önüne alındığında ortada fikri bir çaba ve düşünce olduğunu görürüz ve bu emeğin hukuk düzenince korunması, tanınması gerekmektedir. Yalnızca fikri bir çaba değil ayrıca ciddi bir birikim, masraf ve emek isteyen süreçtir. Öncelikte yapay Zekâ ve yapay Zekânın ürettiği şeyler çok hızlı bir şekilde gelişip ilerlediği için elbette ki salt sınırlarla belirlenebilir hukuk kurallarının üretilmesi düşünülmez. Ancak hukuk düzeninde yapay Zekânın, yapay Zekâ ürünlerinin, bu hallerde kimin hak sahibi olacağı, bu hak sahibinin ve ürünlerinin nasıl korunup hangi haklardan faydalanacağı gibi tanımlar ve düzenlemeler yapılarak FSEK ile SMK hükümleri kıyasen uygulanarak hukuktaki boşluk giderilebilir. Bunun yanı sıra yapay zekâ üretimi olan şeyler her ne kadar tüm insanların eline geçmese de tüm insanlığın hayatını etkileyeceğini düşünerek belli sınırlarla bu buluşlar kamuya ait kabul edilerek insanlar açısından daha ulaşılabilir kılınabilir.

Sonuç olarak řu an ki teknolojik gelişim göz önüne alınarak yapay Zekâya bir kişilik tanımı yapılamayabilir ancak hem yapay Zekâ tarafından üretilen ürünlerin hem de hak sahiplerinin korunmaya alınması gerekir. Bu korumayla beraber insanlığı etkileyecek

hallerde bu ürünlerin kamuya ait sayılarak herkes tarafından daha da ulaşılabilir hale getirilebilir.

Yüksek Mühendis Avukat Murat Osman KANDIR'ın tüm Blog yazılarını [bağlantıdan](#) okuyabilirsiniz.

KAYNAKÇA

[1] FRANCHİ/ GÜZELDERE, s. 1.

[2] Dr. Öğretim Üyesi Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi “Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi”, syf 588 ve 592, (2011), Erişim Tarihi Aralık 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495005>

[3] ALAİN/ KNİGHT, s. 3

[4] Tekinalp, s. 7-8; Ateş, Eser, s. 7; Kılıçoğlu, s. 17

[5] YARGITAY HGK, E.2003/4-260, K.2003/271. (www.kazanci.com (erişim: 12.12.2020)).

[6] SULUK/KARASU/NAL, s.45.

[7] Kan He, Feilin v. Baidu: Beijing Internet Court tackles protection of AI/software-generated

work and holds that copyright only vests in works by human authors, the IPKat Blog, 2019.

[8] Trademark Cases, 100 U.S. 82(1879). (BRIDY, s.5 vd.)